

Životné priority trnavského farára a kanonika Petra Škodu podľa jeho testamentu z roku 1575

JAROSLAV NEMEŠ

Life preferences of the Trnava parish priest and canon Peter Škoda according to his last will from 1575

ABSTRACT: The study analyses the last will of the canon of Esztergom Chapterhouse and Trnava former priest Peter Škoda from 1575. His ancestors came from the southern regions, from Dubrava near Zagreb, but the canon Škoda moved further north around 1550 for safety, until it finally settled in Trnava. His will helped us understand his life and the values he professed and promoted. He wanted to be buried in the St. Nicolaus Church in Trnava. He divided his property in the testament, so we can form a picture of its size and composition. He owned a house in Trnava, which included a grain granary and two vineyards outside the town. In the first place, he endowed ecclesiastical institutions and clergy. He bequeathed them valuable chalices, rings, cash money and other things. He also remembered his relatives and servants, especially his former housemaid Sophia and her daughter Helena. He also gave them his clothes. He tried to settle debts, as he had several things in reserve. He owed more than 81 gold to several burghers, one merchant and a fellow canon. In the last will, however, he did not remember the monks of Trnava, the monasteries in the town or their churches. It was also characteristic that at the beginning of the modern age the references for the beggar and poor receded. However, he drafted the will as standard, it was typical for the 16th century and for similar church dignitaries.

Keywords: History, Hungary, Slovakia, Trnava, 16th Century, Church, testamentary disposition, Peter Skoda

Ak chceme poznávať život duchovenstva v 16. storočí, môžeme siahnuť po rôznych druhoch historických prameňov. Nám sa v minulosti najlepšie osvedčili testamenty, lebo pri ich výskume nás prekvapilo, akým dôležitým a mnoho vypovedajúcim dokumentom vlastne sú. Na jednej strane ponúkali informácie osobného charakteru, na druhej strane v sebe obsiahli široký dobový kontext. Pomohli nám tak pochopiť zložitú spleť súkromných vzťahov, ale i tých oficiálnych súvislostí v rámci cirkvi a štátu. Konkrétne sme rozoberali poslednú vôľu bratislavského kanonika Gašpara Romera (1517), rektora banskobystrického špitála Klementa Seletia (1533) a levočského farára Juraja Mollera (1558).¹ Bolo by na škodu veci v tomto zaujímavom výskume nepokračovať.

¹ NEMEŠ, Jaroslav. Testament bratislavského kanonika Gašpara Romera z roku 1517 a jeho ekonómia spásy. In NEMEŠ, Jaroslav - PAPAJÍK, David (eds.). *Ružomberký historický zborník III. : vydaný pri príležitosti životného jubilea prof. PaedDr. PhDr. Pavla Marka, Dr. Ružomberok* : Filozofická fakulta Ka-

Odpis jedného z testamentov bývalých trnavských farárov sa nachádza aj v spisoch magistrátu mesta Trnava. Ide o kópiu testamentu kanonika ostrihomskej kapituly Petra Škodu, alias Dombréna, ktorý bol confirmovaný kráľovským miestodržiteľom dňa 29. októbra 1575 v Bratislave. Treba poznamenať, že keď poslednú vôľu zostavoval, farárom už nebol. Odpis testamentu sa pôvodne nachádzal v trnavskom mestskom archíve v 3. skrini, vo 4. zväzku a pod číslom 11. Dnes je uložený v Štátnom archíve v Trnave vo fonde Magistrát mesta Trnava, v škatuli č. 2 pod signatúrou 3-4-11. Dokument obsahuje prehnutý hárok papiera na dva listy, teda štyri strany, z ktorých na troch stranách je odpis testamentu. Na čelnej strane sú dva krátke registry a signatúra.² Osobnosťou testátora, kanonika Petra Škodu, sa dosiaľ žiadny historik podrobnejšie nezaoberal.

Cieľom našej štúdie je predstaviť osobnostný profil tohto významného cirkevného hodnostára, ostrihomskeho kanonika a bývalého farára dôležitého mesta. Máme k dispozícii text jeho testamentu, nezachovali sa ani jeho kázne, literárne diela, ani žiadne iné ego-dokumenty. Na základe zachovanej poslednej vôle sa pokúsime opísať jeho životné peripetie a ťažkosti, s ktorými sa stretával, ale i životné hodnoty, ktoré vyznával. Práve tento špecifický druh prameňa, akým testamenty nepochybne sú, nám to umožňuje. Musíme ich však zaradiť do dobového kontextu, pretože život každého človeka nevyhnutne súvisí s politickou a spoločenskou situáciou, v rámci ktorej sa uskutočňuje. Človek je závislý od okolitého prostredia a spoločenstva ľudí, ktorými je obklopený. Posledné „zúčtovanie“ pred odchodom z pozemského života do večnosti obsahuje vysporiadanie sa s poslednými vecami a plán dosiahnutia spásy. Nesúhlasíme s tvrdením, že testamenty sú iba „testamentárnym súpisom majetku“ a nepodávajú žiadnu správu o hodnotových otázkach človeka.

Osobnosť kanonika Škodu, alias Dombréna

Za rodinnými koreňmi Petra Škodu sa musíme vydať južným smerom. Mesto Dubrava s mestským hradom, obohané vodnou priekopou, ležalo asi 45 km východne od Záhrebu v župe a diecéze Záhreb. V stredovekých prameňoch vystupovalo pod názvami Dombra, Dombro, maďarsky Dombró. Od počiatku bolo majetkom záhrebskeho biskupa.³ Možno aj preto odtiaľ pochádzalo viacero významných duchovných osôb, o ktorých hovorili listiny v 14. alebo 15. storočí. Tu sa 6. januára 1527 uskutočnil snem chorvátskej šľachty, na ktorom zvolili Jána Zápoľského za

---

tolickej univerzity, 2009, s. 150 - 172; NEMEŠ, Jaroslav. Testament rektora špitála v Banskej Bystrici Klementa Seletia (†1533, Myšlenice). In BONUSIAK, Andrzej et al. (red.). *Polska - Słowacja - Ukraina : trójpogranicze wielokulturowe*. Rzeszów : Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2014, s. 145 - 160; NEMEŠ, Jaroslav. Testament levočského farára Mollera z roku 1558 a problém jeho konfesionality. In CHALUPECKÝ, Ivan (ed.). *Z minulosti Spiša : ročenka Spišského dejepisného spolku v Levoči, XIII. ročník*. Levoča : Spišský dejepisný spolok, 2005, s. 63 - 72.

² Štátny archív v Trnave (ďalej ŠA TT), fond (ďalej f.) Magistrát mesta Trnava (ďalej MM TT), krabica (ďalej krab.) č. 2 (1577 - 1703). *Testamenti Petri Skoda copia no 2 / Testamenti copia Petri Skoda alias Dombrén canonicí ecclesiae Strigoniensis. Ar. 3. fas: 4. No 11*.

³ PESTY, Frigyes. *Az eltűnt régi vármeqyék. Második kötet*. Budapest : Magyar tudományos akadémia, 1880, s. 229.

chorvátskeho kráľa aj napriek tomu, že druhá časť šľachty zhromaždená v Cetingrade o šesť dní skôr už volila na tento post Ferdinanda I.⁴

Potom sa začali ich vzájomné konflikty, z ktorých najviac profitovali Turci. V roku 1552 pri návrate z obliehania Viedne odvedli do zajatia z tejto časti Slavónie takmer päťdesiat tisíc ľudí. Keď sa medzitým stal Ján Zápoľský vazalom sultána Sullejmana II., záhrebský biskup a protiturecký bojovník Šimon Erdödy sa postavil na stranu kráľa Ferdinanda. Turci sa pokúšali Dubravy zmocniť viackrát, padla však zradou a útekom jej obrancov po tom, čo Ulama paša obsadil susednú Čazmu. Vojací pred útekom pevnosť Dubrava podpálili. To rozzúrilo Turkov, takže úplne zničili všetky jej valy. Pád pevnosti pobúril i veliteľov chorvátskych oddielov Mikuláša Zrinského a Lukáša Szekelyho, takže zostalo veľa popravených. Dubrava sa našla spustnutá a vypálená.⁵

Pred príchodom tureckých jednotiek v roku 1552 veľká časť obyvateľov Dubravy opustila toto miesto. Utekali do severnejších oblastí Uhorska, kde sa snažili uchytiť v nových podmienkach. Boli medzi nimi i viacerí duchovní, farári, rehoľníci a členovia kapitúl v Čazme a Záhrebe. V zozname členov ostrihomskej kapituly sme našli štyroch ľudí z Dubravy: Petra, Michala, Jána a Tomáša. Kedy sa títo klerici presídlili do ostrihomskej a bratislavskej župy, sa možno len domnievať, ale udialo sa tak zrejme v polovici 16. storočia v súvislosti so spomenutými tureckými vojnami v regióne Záhrebu. Kedy sa etablovali v novom cirkevnom pôsobisku je nemožné vo vtedajšom vojenskom „zmätku“ presne zistiť.

Všetci štyria spomenutí duchovní dosiahli, vzhľadom na vtedajšie nepriaznivé pomery, osobitne úspešnú kariéru. Stali sa ostrihorskými kanonikmi, teda členmi jednej z jej troch kapitúl. Najúspešnejší z nich bol Tomáš Dombrén (Thomas de Dombró), ktorý bol po odchode z Rábu (Győru) do Trnavy menovaný v roku 1572 gemerským archidiakonom a neskôr i svätoturajským prepoštom. Zomrel v roku 1580 v Trnave.⁶ O dvoch ďalších hodnostároch veľa informácií nemáme, vieme iba to, že Ján Nezezi (Ioannes Nesicius de Dombró) bol členom ostrihomskej kapituly v rokoch 1570 až 1572⁷ a Michal Matejič (Michael Mattheith de Dombró) v rokoch 1561 až 1574. Druhý menovaný dosiahol navyše aj hodnosť nitrianskeho archidiakona (od roku 1567). Zomrel v roku 1574.⁸

Bližšie nás však bude zaujímať kariéra štvrtého z Dubravčanov, Petra Škodu (Petrus Skoda alias Dombrén). Práve jeho poslednú vôľu analyzujeme. O jeho mladosti nevieme takmer nič. Azda iba to, že jeho rod pochádzal zo spomínaného mesta ležiaceho neďaleko Záhrebu. Rok ani dátum narodenia nepoznáme. Priezvisko Škoda bolo nesporne slovanskeho pôvodu, i chorvátčina pozná slovotvorný základ škod-, škoditi [škoditi], čo znamenalo škodiť.

⁴ NADILO, Branko. Protuturske i druge utvrde između Vrbovca i Save. In *Grđevinar*, 2004, roč. 56, č. 8, s. 517.

⁵ NADILO, Protuturske i druge utvrde, s. 517.

⁶ *Memoria Basilicae Strigoniensis anno 1856. die 31. augusti consecratae*. Pestini : Typis J. Beimel et Basillii Kozma, 1856, s. 145; KOLLÁNYI, Ferencz. *Esztergomi kanonokok 1100 - 1900*. Esztergom : Buzárovits Gusztáv könyvnyomdája, 1900, s. 175.

⁷ *Memoria Basilicae Strigoniensis*, s. 145; KOLLÁNYI, Esztergomi kanonokok 1100 - 1900, s. 175.

⁸ *Memoria Basilicae Strigoniensis*, s. 143; KOLLÁNYI, Esztergomi kanonokok 1100 - 1900, s. 169.

Pravdepodobne jeho prvou známou cirkevnou pozíciou bolo miesto správcu prepoštvstva v Šahách, lebo vieme, že ho na tomto mieste nahradil v roku 1559 Matúš Pokloštoi, vtedajší prefekt opátstva v Hronskom Beňadiku.⁹ Ostrihomským kanonikom sa Škoda stal práve v tomto roku (1559) a bol ním až do svojej smrti (1575). Niekedy v priebehu päťdesiatych rokov 16. storočia sa teda uchytil v novom pôsobisku v Šahách a neskôr v Trnave. Zažil niečo podobné ako ostatní duchovní, ktorí bez akéhokoľvek majetku utekali do Trnavy v roku 1550. Takto o tom napísali cisárovi Ferdinandovi I.: „*Kam sa my úbohí a zo všetkého vyčerpaní ľudia uchýlime? Vôbec nevieme!*“¹⁰ Územie, na ktoré sa mohli pozeráť s najväčšou nádejou, sa obmedzovalo na okolie miest Bratislava a Trnava. Južné teritórium Uhorska až k Ostrihomu totiž ovládali Turci, na severe, najmä v bohatších spišských a nemeckých bankských mestách, zasa dominovali protestanti. Kráľovské mestá Bratislava a Trnava už boli preplnené presídlenými kňazmi a rehoľníkmi. Úkryt medzi ich hradbami hľadalo duchovenstvo z južných oblastí Uhorska ohrozovaných Turkami a tiež duchovní zo Sedmohradska, z diecéz Veľký Varadín (Oradea) a Alba Iulia. Pomoc očakávali od svojich príbuzných, ktorí tam bývali, alebo od niekoľkých cirkevných inštitúcií, ktoré ešte jestvovali a neboli rozohnané.¹¹ Medzi také patrila i ostrihomská kapitula.

Dňa 23. januára 1566 bol kanonik Škoda ustanovený za rektora oltára sv. Vojtecha. K oltáru prislúchalo i oltárnictvo, ktoré tvorilo jeho materiálnu základňu. Oltár sme hľadali v trnavskom farskom chráme sv. Mikuláša, ale v zozname oltárnickiev z roku 1495, ktorý publikoval historik Vladimír Rábik, sa nenachádzal. V tomto kostole bolo vtedy založených pätnásť oltárov s osobitnými fundáciami, ale nie sv. Vojtecha.¹² Muselo byť preto vybudovaný neskôr, až v 16. storočí. Oltárnictvo svätých mučeníkov Juraja a Vojtecha sa nachádzalo i v bratislavskom chráme sv. Martina, ale to spravovali členovia bratislavskej kapituly.¹³

Trnavskú mestskú farnosť prevzal kanonik Škoda po predchodcovi kanonikovi Mikulášovi Telegdim (1563 – 1567). Podľa cirkevných historikov Ludovíta Némethyho a Ferenca Kollányiho bol Škoda trnavským farárom od roku 1568.¹⁴ František Očkovský naopak uviedol, že sa ním stal už v roku 1559, ale hodnovernosť tejto zmienky sa nám nepodarilo overiť.¹⁵ Farárom bol asi šesť rokov, pravdepodobne do roku 1574. Kedy sa však Škoda farského benefícia vzdal, nie je celkom jasné, napr.

⁹ KOLLÁNYI, Esztergomi kanonokok 1100 – 1900, s. 147, 165.

¹⁰ „*quo nos [...] miserrimi et undique exhausti divertamur? penitus ignoramus.*“ BUNYITAY, Vincze. *A váradí püspökség története. 1. A váradí püspökök a püspökség alapításától 1566. évig.* Nagyvárad : Franklin-társulat nyomdája, 1883, s. 435 – 436.

¹¹ BUNYITAY, A váradí püspökség története 1, s. 435 – 436.

¹² RÁBIK, Vladimír. *Mestská kniha příjmov Trnavskej farnosti sv. Mikuláša z roku 1495.* Trnava : Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2006; RÁBIK, Vladimír. Listina pápeža Alexandra VI. z roku 1493 o trnavskom farskom Kostole sv. Mikuláša. In *Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja 18. Zborník zo seminára konaného dňa 4. 12. 2014.* Trnava : Krajský pamiatkový úrad Trnava, 2015, s. 28.

¹³ NEMEŠ, Testament bratislavského kanonika, s. 163.

¹⁴ NÉMETHY, Ludovicus. *Series parochiarum et parochorum Archi-Dioecesis Strigoniensis : ab antiquissimis temporibus usque annum 1894.* Strigonii : [s.n.], 1894, s. 926; KOLLÁNYI, Esztergomi kanonokok 1100 – 1900, s. 165.

¹⁵ NÉMETHY, Series parochiarum et parochorum, s. 926.

podľa Alojza Zelligera to bolo už v roku 1573.¹⁶ V neskoršom zozname kanonikov z polovice 19. storočia *Syllabus Canoniorum Metropolitanae Ecclesiae Strigoniensis* je ale Peter Škoda uvedený ako trnavský farár do roku 1574.¹⁷ Jeho farská rezignácia mohla súvisieť so zhoršujúcim sa zdravotným stavom. Po ňom prevzal mestskú farnosť jeho druh, kanonik Pavol Garay, no on bol farárom len štyri roky, lebo roku 1578 náhle zomrel.¹⁸

Prečo sa niektorí spomedzi ostrihomských kanonikov stávali trnavskými farármi? Historik V. Rábik uviedol, že exempciu získala trnavská farnosť v roku 1544, teda po príchode ostrihomskej kapituly do mesta. Pristahovaná kapitula potom prevzala do správy farský kostol sv. Mikuláša, čo jej umožnilo privilégium arcibiskupa Mikuláša Oláha.¹⁹ V stredoveku patrila trnavská farnosť organizačne pod bratislavské prepoštvstvo (archidiakonát), no voľbu farára schvaľoval ostrihomský arcibiskup. Po roku 1544, po presídlení kapituly do mesta, sa mešťania snažili zvoliť si za farára práve človeka z kapituly.²⁰ Prvým farárom z jej radov bol Mikuláš Monosloi. Takýto právny stav trval až do obdobia odchodu kapituly z mesta roku 1820, resp. do roku 1831.²¹

Peter Škoda kariérne postúpil aj ako člen ostrihomskej kapituly, keď sa s funkciou nitrianskeho archidiakona zaradil medzi jej nových hodnostárov. Menovanie za archidiakona prebehlo asi v roku 1574, teda rok pred koncom jeho života.²² Miesto sa uprázdnilo po už spomínanom krajanovi Michalovi Matejičovi, ktorý v tom istom roku zomrel. Ferenc Kollányi ale uviedol, že archidiakonom sa stal „okolo roku 1572“.²³ Podľa trnavskej *Liber Ruber* žil kanonik Škoda od rezignácie na správcu farnosti až do smrti vo svojom dome na Jeruzalemskej ulici. Pochovaný bol v Kostole sv. Mikuláša v roku 1575.²⁴

Koniec života a pohreb

Vráťme sa však k testamentu kanonika Petra Škodu. V úvode zachovaného odpisu notár uviedol meno testátora v tvare *Petrus Skoda alias Dombrén*. Zmienka o tom, že

¹⁶ ZELLIGER, Aloysius. *Pantheon Tyrnaviense : bibliographicam continens recensionem operum typis Tyrnaviensibus aa. 1578 - 1930 editorum, iconibus nonnullis illustratum*. Tyrnavia : Soc. S. Adalberti, 1931, s. IX.

¹⁷ Memoria Basilicae Strigoniensis, s. 143. Stotožnil sa s tým aj JANKOVIČ, Vendelín. Ideové a spoločenské pomery v Trnave za sto rokov pred založením univerzity. In *Trnava 1988. Zborník materiálov z konferencie Trnava 1238 - 1988*. Bratislava : Obzor pre Okresný úrad v Trnave, 1991, s. 79, pozn. 34.

¹⁸ NÉMETHY, Series parochiarum et parochorum, s. 287.

¹⁹ RÁBIK, Vladimír. Trnavské príjmy ostrihomskej kapituly v stredoveku. In *Trnava 1211 - 2011*. Kraków : Towarzystwo Słowaków w Polsce; Trnava : Filozofická fakulta Trnavskej univerzity, 2011, s. 56; RÁBIK, Listina pápeža Alexandra VI. z roku 1493, s. 28.

²⁰ RÁBIK, Trnavské príjmy ostrihomskej kapituly, s. 56.

²¹ NÉMETHY, Series parochiarum et parochorum, s. 287 - 288; JANKOVIČ, Ideové a spoločenské pomery v Trnave, s. 49.

²² NÉMETHY, Series parochiarum et parochorum, s. 926.

²³ KOLLÁNYI, Esztergomi kanonokok 1100 - 1900, s. 165.

²⁴ „...tandem resignata parochia moritur plenus dierum, verum cum magna animi anxietate, et cura multa, in domo suo propria in platea Hyerusalem vocata.“ Podľa: NÉMETHY, Ludovicus. *Series parochiarum et parochorum Archi-Dioecesis Strigoniensis : ab antiquissimis temporibus usque annum 1894*. Strigonii : [s.n.], 1894, s. 926; KOLLÁNYI, Esztergomi kanonokok 1100 - 1900, s. 165.

bol trnavským farárom, už v roku 1575 chýbala. Potom nasledoval kresťanský pozdrav *In nomine Patris et filii et Spiritus Sancti Amen*. Najprv musel kanonik Škoda, vtedy člen ostrihomskej kapituly, preukázať svoju spôsobilosť zostavovať testament klasicou rímskou frázou, že je síce telesne chorý, ale myslou zostal zdravý. Preto „*zostavujem z vecí od Boha mne daných nasledovnú poslednú vôľu, aby som zo života neodišiel bez pohrebu a neupadol do sporov, takže chcem, aby urobili podľa nasledovného*“.²⁵

Ako najdôležitejší býva v posledných vôľach uvádzaný prvý odkaz. Stalo sa tak i v tomto prípade. Pravdepodobne už v čase písania testamentu bol kanonik Škoda vnútorne stotožnený s blížiacou sa smrťou, prijal ju ako niečo prirodzené. Vopred prejavil svoj vzťah k Bohu vierou vo večný život nasledovnou vetou: „*Najskôr svoju dušu porúčam Bohu Stvoriteľovi a telo zasa do lona zeme, k pochovaniu vo farskom kostole v Trnave*“.²⁶ Ako miesto uloženia telesnej schránky si zvolil posvätnú pôdu trnavského chrámu sv. Mikuláša. Na trovy svojho pohrebu pamätal vo viacerých odkazoch, vydellil na to dostatočné finančné čiastky z predaja vinohradu vo Vlčej doline a z predaja jedného z nástenných kobercov v jeho dome. Chýbali ale dary na slúženie zádušných omší, čo je v tom čase pomerne zriedkavý jav a sledovali sme ho iba u protestantov.

Keď kanonik Škoda testament písal, musel byť už značne chorý, lebo rozdával i veci blízkej spotreby či svoje ošatenie. Odkázal tiež svoje zásoby, napr. obilie, teda s ich potrebou už nepočítal. Presný dátum napísania testamentu, ani dátum jeho smrti nepoznáme. Ferenc Kollányi poukázal na kanonikovu verejnú činnosť iba do roku 1574.²⁷ V nastávajúcom roku mu už zdravotný stav iste neumožňoval ďalšie pôsobenie. Dátum konfirmácie poslednej vôle je známy, 29. október 1575, ale presný deň úmrtia známy nie je. Muselo sa tak stať niekedy krátko predtým.

Náhrobný kameň Petra Škodu sa rovnako nezachoval. Ako sme uviedli, bližšie si neurčil ani hrobové miesto, ako to bývalo zvyčajné, ale spomenul iba farský chrám. Nič nepovedal ani o svojom náhrobníku. Prečo nebol konkrétny? Práve vtedy prebiehala rekonštrukcia kostola. V zápisnici z mladšej kanonickej vizitácie (1823) bolo uvedené, že v rokoch 1575 – 1576 bolo pri obnove Kostola sv. Mikuláša zničených niekoľko náhrobných kameňov. Mnoho pomníkov zlikvidovali aj o niečo neskôr, keď kardinál Peter Pázmaň vymenil v chráme celú podlahu a dal zbúrať Kaplnku svätého Juraja. Pázmaň postavil v roku 1629 nové bočné kaplnky,²⁸ do ktorých preniesli staršie náhrobníky, zachované do dnešných čias. Podľa prameňov zväčšil aj hlavnú svätyňu a prispel k úprave interiéru, ale citujúc umenovedkyňu Zuzanu Ludikovú nevieme, ako veľmi to zasiahlo tam osadené náhrobné kamene.²⁹ Vo svojej štúdii z roku 2002 opísala Ludiková šesťnásť náhrobných pomníkov alebo

²⁵ „*Ego Petrus Dombrén, canonicus Ecclesiae Strigoniensis, corpore quidem aeger, animo tamen sanus, proposui de rebus a Deo mihi praestitis, ultimae facere voluntatem, ut ex hac vita iuxta sine tumultu et lite decedere valeam, et facio prout sequitur.*“ Všetky citáty z testamentu sú prepísané z odpisu: ŠA TT, f. MG TT, krab. č. 2 (1577 – 1703), zn. 3–4–11.

²⁶ „*In primis itaque animam Deo plasmatori commendo, corpus vero gremio terrae, saepeliendum in Ecclesiam parochiali Thirnaviensis committo.*“

²⁷ KOLLÁNYI, Esztergomi kanonokok 1100 – 1900, s. 165.

²⁸ *Súpis pamiatok na Slovensku III. R – Ž*. Bratislava : Obzor, 1969, s. 317.

²⁹ LUDIKOVÁ, Zuzana. A nagyszombati székesegyház késő reneszánsz és barokk síremlékei. In *Művészettörténeti Értesítő*, 2002, roč. 51, č. 3 – 4, s. 87.

pohrebných štítov zo 16. a 17. storočia, ktoré sa dali v kostole sv. Mikuláša vizuálne identifikovať alebo písomne doložiť, ale epitaf Petra Škodu medzi nimi nebol.³⁰

Vzťah k blížnym, odmena služobníctvu

Prečo kanonikovi Škodovi „ležali na srdci“ predovšetkým príbuzní a služobníctvo? Cítil, že sa musí o nich postarať aj po svojej smrti. Navyše, v Trnave už od stredoveku platila zásada, že mestský farár zabezpečoval z vlastných príjmov i obživu pre svojich služobníkov. Ak by to nezvládol, potom tak muselo urobiť mesto. V tomto prípade by sa ale časť zodpovednosti preniesla aj na ostrihomskú kapitolu, ku ktorej Škoda patrila. Hoci už vtedy nebol farárom, všetky dlhy sa snažil na konci života vysporiadať tak, aby nemohlo prísť po jeho smrti k sporom inštitúcií alebo k neprávnosti voči pozostalým. Spory medzi mestom a kapitulou boli v tomto období veľmi časté a vážne, riešili ich aj v roku 1575.³¹

Najdôležitejším majetkom, ktorý Peter Škoda vlastnil, bol dom a k nemu patriace vinohrady. Obydlie stálo v Trnave na ulici, ktorá sa dodnes nazýva Jeruzalemská. Bližšie ho neopísal. Zo zápisnice Magistrátu mesta Trnava (II/5) ale vieme, že tento dom ležal vedľa domu prepošta Tomáša Dombréna, takže boli susedia.³² Pri viničiach uviedol ich výmeru na „tri štvrtiny a jednu osminu“ a to, že sa mali nachádzať za mestom, vo Vlčej doline, „in promothorio Luporum“. „Chcem, aby ich páni testamentárnici predali za sumu, akú najlepšiu dosiahnu a z tejto sumy najprv mestu Trnava odkázali 15 zlatých.“³³ Okrem toho im z týchto prostriedkov, ktoré utŕžia za predaj domu a vinohradov, nariadil vyplatiť jeho bývalej slúžke Žofii a jej dcére Helene značnú sumu, stopäťdesiat zlatých. „Chcem, aby tých sto päťdesiat zlatých na nejakom mieste zbožne opatrovali a po čase, ktorý sa uvidí testamentárnikom ako vhodný, spomínanej Žofii a jej dcére Helene po častiach, teda nie celú sumu naraz, odovzdávali. Zvyšnú časť peňazí z predaja domu a viníc odkazujem ostrihomskej kapitule.“³⁴ Okrem toho prikázal predaj ešte ďalší svoj vinohrad v tej istej lokalite, ktorý venoval „na účely pohrebu a ak by ničeo zostalo, aj na vyplatenie dlhov“.³⁵

Vlastníctvo domu a vinohradov teda prinieslo kanonikovi Škodovi najväčší výnos. Kde sa nachádzali vinohrady „in promothorio Luporum“, alebo „in monte Luporum“? V tzv. Vlčej doline, ktorá patrila spolu s Ružovou dolinou do chotára

³⁰ LUDIKOVÁ, A nagyszombati székesegyház, s. 85 – 106.

³¹ Viac JANKOVIČ, Ideové a spoločenské pomery v Trnave, s. 49.

³² Tomáš svoj dom predal 18. februára 1578, keď Peter už nežil. FRIDRICHOVÁ, Darina. Pramenné východiská pre výskum historickej topografie Trnavy v 16. storočí (so zreteľom na tretiu mestskú štvrť). In *Sapientia aedificavit sibi Domum : Budovy Trnavskej univerzity v Trnave*. Ed. Henrieta Žažová. Trnava : Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2020, s. 27.

³³ „Item domum meam in platea, ut vocant Hierosalem sitam simul cum vineis, videlicet tribus quartalibus et uno octuali in promonthorio Luporum sitis, volo ut domini Testamentarii praetio quo meliori possunt, vendant, ex qua summam primo civitati Thirnaviensis lego florenos 15.“

³⁴ „Praeterea ex eadem sumam Sophiae servitrici quondam meae et simul Helenae suae filiae lego florenos 150. Hi tamen 150 flor. volo ut in loco aliquo fideli conserventur et tempore quo viderint domini testamentarii necessariam esse praedictae Sophiae et filiae suae Helenae, per partes et non simul totam summam, tradant. Reliquam vero partem summae praetii domus et vinearum lego venerabili capitulo Strigoniensis.“

³⁵ „Item vina mea quae habui ex Promonthorio Luporum lego pro sepultura et si quid remanserit ad exolvendo debita.“

obce Suchá nad Parnou (medzi Suchou a Zvončínom), kde bolo už v stredoveku sústredených veľa vinogradov trnavských mešťanov.³⁶

Bývalá služka Žofia a jej dcéra Helena teda neobišli naprázdno, kanonik Škoda sa im v testamente štedro odmenil spomínanou sumou stopäťdesiat zlatých z pre-daja domu a dvoch vinogradov. Exekútori im to mali vyplácať po častiach, nie celú sumu naraz. Pamätal však na obe i ďalšími darmi. „*Ležadlo, prikrývadlo, truhlicu, hrudný pás a ľanovú bielizeň odkazujem spomínanej žene Žofii a jej dcére*“, nadiktoval ďalej notárovi.³⁷ Spomínanej dcére Helene však venoval aj jeden nový menší plášť (*subucula*) granátovej farby a druhý kožený fialový zvnútra podšitý.³⁸ V konaní dobrých skutkov voči nim pokračoval: „*Ďalej mám tri nástenné koberce, z ktorých najlepší odkazujem spomínanej Helene, druhý na svoj pohreb a tretí treba predať*.“³⁹

Spomedzi svojho služobníctva nezabudol ani na ďalšiu osobu, Barboru, ktorá sa o neho nejaký čas kedysi starala. Zanechal jej „*jednoduchý čierny plášť*“ (*pallium nigram simplex*).

Ako dobrodinec podporil kanonik Škoda ďalších ľudí, napr. syna Antona Horváta Františka, ktorému zanechal topánky fialovej farby (*caligas unas coloris violarej*). Zostávajúci „všedný“ odev poručil vdove po nebohom Gregorovi Frissauf.⁴⁰ Ďalej malé hrudné brnenie (*thorax*) podšité bielou kožušinou odkázal „*môjmu chlapcovi Benediktovi*“.⁴¹ O akého mladíka konkrétne išlo, z textu nie je zrejmé. Súčasti zbroja a výzbroje v majetku duchovenstva neboli samozrejmosťou, no v čase vojen s Osmanmi mohli takéto veci prísť každému vhod.

Na všeobecnú charitatívnu činnosť myslel kanonik iba v jednom odkaze, konkrétne vetou: „*Všetko moje oblečenie odkazujem chudobným*.“ Už predtým sme si pri výskume testamentov duchovenstva zo začiatku novoveku všimli, že postoj k charite sa v tomto období zmenil v prospech konkrétnych milodarov konkrétnym ľuďom, s dominanciou podpory vzdelávania mladej generácie. Aj v tomto testamente nájdeme cielený odkaz kňazskému semináru. Ustúpili však odkazy adresované mestskej chudobe.

Vzťah k cirkevným osobám a inštitúciám

Dvaja najvyšší svetskí a cirkevní hodnostári, ktorých kanonik Škoda začlenil do poslednej vôle, boli cisársky a kráľovský miestodržiteľ Štefan Radetius a ostrihomský veľprepošť Tomáš Dombren. Od oboch očakával garanciu vyplnenia svojich posledných odkazov. Dva strieborné poháre, ktoré boli v tom čase za odplatu zálohované u Tomáša, odkázal miestodržiteľovi Štefanovi.⁴² Prsteň, ktorý mal rovnako u Tomáša Dombrena za desať zlatých, poručil jemu samotnému, teda ostrihom-

³⁶ Za informáciu ďakujeme Vladimírovi Rábikovi.

³⁷ „*Item lectos, lectisternia, arculas, strophiola et lintheamina lego praedictae mulieri Sophiae cum sua filia.*“

³⁸ „*Item unam subuculam novam coloris granatini, aliam violarej coloris pellibus ventris subducta, lego Helene praedictae.*“

³⁹ „*Item habeo tria tapetia, melius ex illis lego Helene praefatae, secundum pro sepulchro, tertium vendatur.*“

⁴⁰ „*Item aliam vestem vilem ex chemetetz lego mulieri relictos quondam Gregorii Frissauf.*“

⁴¹ „*Item thoracem parvum subductum pellibus albis, lego puero meo Benedicto.*“

⁴² „*Item 2 pocula argentea simul invicem claudentia, quae sunt impignorata, Rev. dom. Thomae Dombren, lego Reverendissimo domino Locumtenens Stephano Radetio etc.*“

skému veľprepoštovi.⁴³ Uvedené tri veci, dva strieborné poháre a jeden zlatý prsteň, ktoré boli zálohované u veľprepošta Tomáša za 26 zlatých, prikázal kanonik Škoda vyplatiť zo zálohu peniazmi, ktoré na to poslal.⁴⁴ Od Štefana Radetia požadoval potvrdenie platnosti testamentu, v čom mu napokon i vyhovel. Miestodržiteľ platnosť testamentu konfirmoval 29. októbra 1575.

Keďže testátorom bol ostrihomský kanonik, vo svojich odkazoch pamätal na celú svoju duchovnú inštitúciu, na ostrihomskú kapitolu, na jej členov, aj na osobu samotného veľprepošta. Cennosti jeho domu (*clenodia domus*), ktoré tam zostali, mali exekútora predať a výťažok z predaja použiť pre potreby tejto inštitúcie.

U „ctihodného pána kanonika Polzmana“ mal zálohovaných šesť strieborných lyžíc za šesť zlatých, ktoré prikázal vykúpiť. Z nich potom jednu poručil kanonikovi Pavlovi Garayovi, druhý kanonikovi Jurajovi Bánovskému a štyri ostatné mali slúžiť na zníženie dlhov. Každá lyžica mala hodnotu jednej zlatky.⁴⁵

Okrem toho mal dva zlaté prstene. O nich rozhodol takto: „Jeden prsteň majúci červený kameň s nápisom „N. a T.“ odkazujem ctihodnému pánovi Tomášovi Dombréňovi. Druhý, tiež zlatý prsteň, odkazujem Jánovi Kutaššimu.“⁴⁶ Jeden postriebrený opasok vyrobený z tvrdej kože, ktorý nazývali „jaor“, odkázal ctihodnému pánovi Martinovi Garayovi.⁴⁷

Jeden čierny plášť a druhý podobný granátový, zvnútra podšitý kožušinou, odkázal prebendárovi.⁴⁸ Zrejme mal na mysli ostrihomského kanonika a trnavského farára Pavla Garaya, svojho nástupcu v úrade, vtedajšieho správcu farského obročia. Garay bol poverený starostlivosťou o farský a zároveň kolegiálny Kostol sv. Mikuláša.

Veľmi zaujímavý bol odkaz kňazskému semináru, ktorý mal sídlo v budove vedľa trnavskej fary. Venoval mu bližšie nešpecifikovanú nádobu na ocot plnú octu (*acetabulum plenum lego seminario Strigoniensis*). Väčšej podpory sa bohoslovci od neho nedočkali, hoci v tomto období študovali hlavne v zahraničí (v Olomouci, Viedni, Grazi a inde). V Trnave však žili v provizóriu. Išlo totiž o „nešťastné“ zkladajúce obdobie Oláhovho kňazského seminára v Trnave pre desať bohoslovcov (fundácia z 19. mája 1566). Nedokončená stavba ešte v tom istom roku 1566 pri požiari mesta vyhorela.⁴⁹ V roku 1590 túto budovu síce opravili, ale seminár v nej už neotvorili.

Duchovným majetkom kanonika Škodu boli i jeho knihy. Ich počet však neuviedol. Všetky, ktoré vlastnil, odkázal exekútorom, aby ich podľa toho, ako oni

⁴³ „Item annulum quem similiter habet Reverendissimus dominus Thomas Dombrén, decem aureos valent, lego Reverendissimo domino Praeposito miiori Strigoniensis etc.“

⁴⁴ „Haec autem supra dicta, ut puta duo pocula argentea et unum annulum aureum impignoraverant Rev. dom. Thomae Dombrino in florenos 26, qui ut ei integre repetito pignore solvantur committo.“

⁴⁵ „Item apud Rev. dom. Polezmanum habeo sex coclearum argentea in in sex impignorata flor. quae redimantur, quorum unum lego Reverendissimo domino Paulo Garay, aliud Reverendissimo domino Georgio Banovzki, alia quatuor deputentur ad debita exoluendi.“

⁴⁶ „Item habeo duos annulos aureos. Unum habens lapidem rubrum cum inscriptione N. et T. hunc lego Reverendissimo domino Thomae Dombrino. Alium vero annulum aureum lego Joanni Kutassy.“

⁴⁷ „Item unum cingulum deargentatum ex coris ut vocant jaor, lego Reverendissimo domino Martino Garay.“

⁴⁸ „Item una vestem thalarem nigram, et alia similem ex granath pellibus ventrinis subductam lego praebendario.“

⁴⁹ V roku 1566 vypukol v meste požiar, ktorý zničil asi 150 domov. ŠIMONČIČ, Jozef - WATZKA, Jozef. *Dejiny Trnavy*. Bratislava : Obzor, 1988, s. 77.

uvážia, rozdelili. Jeho výslovným želaním bolo, aby nejaké z nich dali aj kaplánovi Valentínovi Dovoránimu. Už od 13. storočia cirkevní hodnostári v Uhorsku odkazovali svoje knihy či knižnice spravidla domovským cirkevným inštitúciám. Knihy zosnulých biskupov, kanonikov a farárov mali podľa zaužívaných princípov zostať v majetku ich úradov, resp. ich nástupcom v úradoch. Tak sa pravdepodobne stalo i v tomto prípade. Knižné zbierky duchovných osôb stáli za vznikom neskorších fondov cirkevných knižníc.

Testamentárne odkazy kanonika Petra Škodu pre trnavské kláštory úplne chýbali, ani františkánom a dominikánom, príp. klariskám nič nedaroval, hoci počas celého 16. storočia v Trnave v istej obmedzenej forme pôsobili.⁵⁰ Medzi cirkevnými inštitúciami v meste vládla vzájomná rivalita a tá sa mohla na tomto rozhodnutí neblaho podpísať.

Vrátenie nesplatených dlhov

Vyplatenie veriteľov pokladal kanonik Škoda na konci svojho života za najvyššiu prioritu. Prirodzene chcel, tak ako každý človek, odísť zo sveta bez dlhov. Všetkým svojim dobrodincom chcel materiálnu pomoc konečne vrátiť. Dĺžoba cirkevného hodnostára nebola v 2. polovici 16. storočia nijako prekvapivá, ale dlhovaná čiastka presahujúca 81 zlatých bola pomerne vysoká. K nej ešte musíme pripočítať viacero založených cenností.

Na splatenie dlhu testátor využil predovšetkým svoje obilné zásoby. Vo vyhľbenej zásobovacej jame pred domom mal jedenásť „*tehlových priestorov*“ plných čistej pšenice, ktorú prikázal predat' a z toho vyplatiť podlžnosti. Najprv nariadil vrátiť 26 zlatých Filipovi Kadašovi, potom obchodníkovi Andrejovi Bakayovi 22 zlatých, z ktorých ale osem a pol zlatých poručil vrátiť jednou priehradkou obilia. „*Ďalej Krištofovi Pruknerovi treba vrátiť 3 zlaté, Ambrózovi Kalinaiovi 10 zlatých a ctihodnému pánovi Michalovi Tapolčanimu 14 zlatých.*“⁵¹ Išlo o trnavských mešťanov, trnavského obchodníka a Tapolčani bol spolubratom kanonikom z kapituly. Z tohto zápisu môžeme zistiť cenu pšenice v jednom tehlovom oddiele v obilnej jame, ktorého veľkosť nepoznáme. Ocenil ju na osem a pol zlatých. Takých priestorov mal jedenásť, čo mohlo predstavovať hodnotu 93 a pol zlatých.

Na vyrovnanie dlhu zanechal i peniaze z predaja tretieho zo spomenutých vinohradov, ak by niečo z utŕženej sumy zostalo po vyrovnaní pohrebu. Na oddĺženie poostávali aj prostriedky za spomenuté zálohované štyri strieborné lyžice v sume štyroch zlatých. Kabát (šuba) z baranej kože, zvnútra podšitý, sa mal tiež predat' a zo získanej sumy zaplatiť záväzky.⁵²

Za svojich veriteľov považoval kanonik Škoda aj exekútorov testamentu, lebo sa im chcel odmeniť za ich vykonanú prácu po ukončení života. Mali sa postarať o to, aby bolo všetko vyplnené podľa jeho želania. Za pánov testamentárikov, ako

⁵⁰ JANKOVIČ, Ideové a spoločenské pomery v Trnave, s. 44 – 47.

⁵¹ „*Item habeo undecim matones tritici puri in fovea sita ante domum meam, ex quibus solvantur debita contracta. Primo vero debeo Philippo Kadas florenos 26. Andreae Bakay mercatori debebam flor. 22, quorum octo et medium dendo illi unum muth. tritici solui. Item debeo Christophoro Prukner flor. 3. Ambrosio Kalinai flor. 10. Reverendissimo domino Michaeli Tapolchani flor. 14.*“

⁵² „*Item suba una ex hernarz pellibus ventrinis subducta vendatur et debita soluantur.*“

označoval exekútorov, určil veľprepošta Tomáša Dombréna a kanonika Martina Garaya.⁵³ Akú odmenu pre nich vymyslel? Mal päť prasiat, ktoré im zanechal za ich pilnosť a s ktorými mohli naložiť podľa svojho úsudku.⁵⁴

Druhovia Martin a Pavol Garayovci

Významnú úlohu v živote Petra Škodu zastávali kanonici Martin a Pavol Garayovci. Boli preto adresátni niekoľkých odkazov z jeho poslednej vôle. Kanonikovi Martinovi Garayovi, ako sme už spomínali, venoval cenný kožený opasok. Určil ho zároveň jedným z dvoch exekútorov, ktorým prináležal za ich prácu podiel z piatich prasiat a niekoľkých jeho kníh. Kanonikovi Pavlovi Garayovi, jeho nástupcovi v úrade trnavského farára, venoval Škoda jednu striebornú lyžicu v hodnote jedného zlatého, čierny plášť a granátový plášť, ktorý bol zvnútra podšitý kožušinou. Označil ho zároveň za jedného z piatich svedkov testamentu.

Môžeme konštatovať, že vzájomný vzťah týchto troch kanonikov bol úzky, založený na vzájomnej dôvere. Všetci traja boli v Trnave hosťami, prístahovalcami. Škoda prišiel z Dubravy pri Záhrebe a Garayovci zo Sedmohradska. Trnava začala byť v polovici 16. storočia mestom troch národností. Historik V. Rábik využil k tomuto tvrdeniu komentár panovníka Ferdinanda I. z roku 1551, podľa ktorého utekajúce maďarské obyvateľstvo medzi seba prijali trnavskí mešťania, „*ktorí z väčšej časti od pradávna pozostávajú z národov nemeckého a slovenského*“.⁵⁵

Nepokojná situácia nebola iba na Balkáne, ale i v Sedmohradsku. Kolaborácia s Osmanmi, radikálna reformácia a zaberanie cirkevných majetkov viedli v 2. polovici 16. storočia k likvidácii tamojších cirkevných štruktúr. Po rozpustení veľkovaradínskej sídelnej kapituly (dnes Oradea v Rumunsku) sa viacero jej kanonikov presídlilo z východnej časti krajiny na západný okraj krajiny, do Trnavy a Bratislavy. Rovnako ako biskup František Forgáč sa aj členovia kapituly či rehoľníci z Varadína snažili nájsť nový domov. Za daných okolností to nebolo ľahké, i keď mnohí z nich pochádzali zo šľachtických rodín. Niektorí sa stali členmi ostrihomskej kapituly.⁵⁶ Napr. varadínsky prepošt Štefan Ilošvai, zostavovateľ zbierky prvých uhorských zákonov, získal v roku 1559 pozíciu prepošta kapituly v Ostrihome, no o dva mesiace zomrel. Podobne ostrihomska kapitula otvorila dvere kanonikom Jánovi Derečkeimu Törökovi, Andrejovi Mindsentimu, Pavlovi Garayovi a Martinovi Garayovi. Kanonici Gregor Segedi, Ján Turi a Pavol Muchei nahradili svoje stratené postavenie o niekoľko rokov neskôr miestom v bratislavskej kapitule.⁵⁷

Martin Garay bol členom veľkovaradínskej sídelnej kapituly v rokoch 1552 - 1557. V roku 1552 sa zúčastnil na verejnom dianí v Sedmohradsku, keď pomáhal pri výbere mimoriadnych daní v Biharskej župe, ktorý vyhlásil snem na obranné účely. Ako

⁵³ „*Testamentarium vero constituo in primis Rev. dom. Praepositum maiorem. Rev. dom. Thomae Dombrinu et Rev. dom. Martinus Garay.*“

⁵⁴ „*Item habeo quinque sues, quid de eis sit facient, relinquo industriae testamentariorum.*“

⁵⁵ RÁBIK, Mestská kniha príjmov, s. 55.

⁵⁶ BUNYITAY, Vincze. *A váradi püspökség története. 2. Káptalanok, monostorok a püspökség alapításától 1566. évig.* Nagyvárad : Franklin-társulat nyomdája, 1883, s. 184.

⁵⁷ BUNYITAY, A váradi püspökség története 1, s. 435 - 436.

dicator si plnil vlastenecké povinnosti.⁵⁸ Po vystaňovaní zo Sedmohradska sa objavil medzi členmi ostrihomskej kapituly. V prameňoch sa s ním ako kanonikom stretávame prvýkrát v roku 1562 a naposledy vo funkcii novohradského archidiakona v roku 1578 (stal sa ním 15. januára 1573). Zomrel v Trnave roku 1578, pochovaný bol v Kostole sv. Mikuláša.⁵⁹ Jeho kanonický dom v Oradei, ktorý stál v Ulici sv. Jakuba, daroval knieža Ján Žigmund v roku 1566 Michalovi Telegdimu spolu so štyrmi vinicami, ktoré k nemu patrili, ale ako kniežací list poznamenal: „*salvo iure alieno*“.⁶⁰

Pavol Garay mal podobný osud ako Martin Garay. Prvýkrát sa objavil v prameňoch ako kanonik vo Veľkom Varadíne. Podľa cirkevného historika Jozefa Vagnera bolo možné, že sa odtiaľ po rozpustení varadínskej kapituly presťahoval do Nitry, kde získal v rokoch 1560 – 1562 nové cirkevné obročie.⁶¹ Išlo však pravdepodobne iba o jeho menovca. Dňa 25. marca 1562 bol Pavol Garay menovaný za ostrihomskeho kanonika, neskôr sa stal i trnavským farárom (1574). Zomrel v Trnave roku 1579, pochovaný bol v Kostole sv. Mikuláša, blízko oltára Panny Márie.⁶²

Kanonici Garayovci boli Petrovi Škodovi životnou oporou, čo možno doložiť jeho poslednou vôľou. Z uvedených životopisných dát vyplýva, že všetci traja zdieľali podobný osud. Žili a zomreli v rovnakom období, svoj druhý domov našli spolu v Trnave. Aj ich obydľia stáli neďaleko seba na Jeruzalemskej ulici, Pavol Garay býval oproti budove školy.⁶³

Svedkovia testamentu a jeho konfirmácia

Na koniec originálu testamentu v roku 1575 pritlačili svoje pečate a priložili podpisy notár a siedmi svedkovia (*praesentibus testibus infrascriptis*). V odpise bolo miesto pečate (L.S.) označené kruhom a podpisy vytvorené iba rukou notára. Verejným notárom, ktorý odpis na požiadanie vyhotovil a zapečatil, bol Andrej Kečkés (Andreas Kechkes).⁶⁴ Išlo o notára Kečkésa, ktorému o jedenásť rokov neskôr zanechal biskup a kanonik Mikuláš Telegdi v testamente z roku 1586 právnické knihy a ktorý sa vrátil ako doktor práv zo štúdií na univerzite v Bologni.⁶⁵

Päť zo siedmich svedkov závetu patrilo k významným cirkevným osobám. Boli nimi piati členovia ostrihomskej kapituly: Michal Tapolčáni, Baltázár Polzman,

⁵⁸ BUNYITAY, A váradí püspökség története 2, s. 181 – 182.

⁵⁹ Memoria Basilicae Strigoniensis, s. 144; KOLLÁNYI, Esztergomi kanonokok 1100 – 1900, s. 171.

⁶⁰ BUNYITAY, A váradí püspökség története 2, s. 181 – 182, 186.

⁶¹ VAGNER, József. *Adalékok a Nyitrai székes-káptalan történetéhez*. Nyitra : Huszár István, 1896, s. 133 – 134.

⁶² Memoria Basilicae Strigoniensis, s. 144; KOLLÁNYI, Esztergomi kanonokok 1100 – 1900, s. 170. Ako však naznačujú zápisnice Magistrátu mesta Trnava (II/5), Pavol Garay pravdepodobne zomrel už v roku 1578. FRIDRICHOVÁ, Pramenné východiská pre výskum, s. 27.

⁶³ FRIDRICHOVÁ, Pramenné východiská pre výskum, s. 27.

⁶⁴ „*Subscriptio talis est et sigilla. Ego Andreas Kechkes publicus aplica autoritate notarius, hoc testamentum manu alterius scriptum, vocatus ad hoc et rogatus subscripsi, et in hanc publicam formam redigi, signoque meo corroborari, praesentibus testibus infrascriptis.*“ Notára tohto mena sme v štúdií R. Ragača nenašli (RAGAČ, Radoslav. Verejní notári v Trnave v období 15. – 16. storočia. In *Trnava 1238 – 2018 : ...úspešný európsky príbeh...* Trnava : Typi Universitas Tyrnaviensis, 2018, s. 39 – 48).

⁶⁵ „*Libros iuridicos lego Andreae Kechkes, qui iam Bononia doctor rediturus est.*“ (1586 apríl 20) In *A magyar könyvkultúra múltjából : Iványi Béla cikkei és anyaggyűjtése*. Red. János Herner, István Monok. Szeged : JATE, 1983, č. 171, s. 97 – 98.

Pavol Garay, Juraj Bánovský a Ján Kutašši.⁶⁶ Potom nasledovali pečate a podpisy dvoch trnavských kaplánov: Valentína Dovorániho (*sacellanus Tirnaviensis*) a Michala Bedyho (*sacellanus ecclesiae Strigoniensis*).⁶⁷

Všetci siedmi boli úspešnými ľuďmi, ako nám prezradili ich neskoršie životopisné údaje. Ján Kutašši to dotiahol vo svojej dušpastierskej kariére zo všetkých najďalej. Ako ostrihomský kanonik postupne zastával posty svätotomášskeho prepošta, veľprepošta, rábskeho biskupa, kaločského arcibiskupa a napokon ostrihomského arcibiskupa (1597 – 1601). V tom čase bol aj kráľovským miestodržiteľom.⁶⁸ Baltazár Polzman, lat. Polesmanus, pochádzal z Viedne. Bol ostrihomským kanonikom (1563 – 1577) a zároveň nemeckým kazateľom v Trnave.⁶⁹ V roku 1578 sa vzdal svojho cirkevného benefícia a vstúpil do rehole kanonikov sv. Augustína. Stal sa farárom v rakúskom Klosterneuburgu a potom opäť administrátorom v kláštore Geras (1580 – 1584). Nakoniec skončil ako prepošť v Klosterneuburgu (1584 – 1596). Bol autorom životopisného diela o sv. Leopoldovi (*Compendium vitae et miraculorum S. Leopoldi*), zomrel v roku 1596.⁷⁰ Ostrihomský kanonik a podkustód Juraj Bánovský bol kanonikom od roku 1570, potom bol komárňanským archidiakonom a v rokoch 1597 až 1600 prepoštom svätostefanskej kapituly. Zároveň bol v rokoch 1581 až 1604 aj trnavským farárom, tento úrad zastával takmer 25 rokov.⁷¹ Na sklonku života na farnosť rezignoval a dožil vo svojom dome na Jeruzalemskej ulici, kde 7. októbra 1604 zomrel. Pochovaný bol pred oltárom Všetkých svätých v Kostole svätého Mikuláša.⁷² Najmenej úspešným ostrihomským kanonikom bol Michal Tapolčáni (Tapolcsányi). Členom kapituly bol v rokoch 1571 až 1583, tiež bol správcom oltára sv. Kataríny. Po niekoľkých pochybeniach bol však z kapituly vylúčený.⁷³

Čo sa týka osudov trnavských kaplánov, obaja po čase postúpili na vyššie spoločenské priečky. Kaplána Michala Bedyho menovali v máji 1575 ostrihomským kanonikom, od júla 1585 aj hontianskym archidiakonom. Zároveň bol aj oltárnikom oltára sv. mučeníka Juraja. Zomrel v Trnave roku 1590.⁷⁴ Kaplán Valentín Dovoráni (Dovorányi) sa nám v prameňoch objavil v roku 1592 na pozícii farára v Bohdanov-

⁶⁶ „Ego Michael Tapolchani canonicus etc. rogatus. Manu mea subscripsi. Ego Balthasar Polezmanus canonicus ecclesiae Strigoniensis. Manu propria subscripsi. Ego Paulus Garay canonicus Strigoniensis. Rogatus subscripsi. Manu propria. Georgius Banowzki canonicus ecclesiae Strigoniensis. Rogatus subscripsi. Manu propria. Ego Joannes Kutassy canonicus ecclesiae Strigoniensis. Rogatus subscripsi. Manu propria.“

⁶⁷ „Ego Valentinus Dovorani sacellanus Tirnaviensis. Rogatus subscripsi. Manu propria. Ego Michael Bedy sacellanus ecclesiae Strigoniensis. Rogatus subscripsi. Manu propria.“

⁶⁸ Viac o jeho živote a kariére: Memoria Basilicae Strigoniensis, s. 145; KOLLÁNYI, Esztergomi kanonokok 1100 – 1900, s. 178 – 181; LUDIKOVÁ, A nagyszombati székesegyház, s. 96 – 97; BEKE, Margit. Esztergomi érsekek 1001 – 2003. Budapest : Szent István Társulat, 2003, s. 269 – 276.

⁶⁹ Memoria Basilicae Strigoniensis, s. 144.

⁷⁰ KOLLÁNYI, Esztergomi kanonokok 1100 – 1900, s. 172.

⁷¹ Memoria Basilicae Strigoniensis, s. 145; NÉMETHY, Series parochiarum et parochorum, s. 288; JAN-KOVIČ, Ideové a spoločenské pomery v Trnave, s. 79, pozn. 34.

⁷² KOLLÁNYI, Esztergomi kanonokok 1100 – 1900, s. 175.

⁷³ Memoria Basilicae Strigoniensis, s. 145; KOLLÁNYI, Esztergomi kanonokok 1100 – 1900, s. 175. Uvedené je tu, že bol kanonikom iba do roku 1573, ale v testamente je titulovaný kanonikom aj v roku 1575.

⁷⁴ Memoria Basilicae Strigoniensis, s. 145 (tam sa uvádza, že kanonikom bol až od roku 1577); KOLLÁNYI, Esztergomi kanonokok 1100 – 1900, s. 177 – 178.

ciach nad Trnavou. Dokedy vo farnosti pôsobil, nie je známe, ale jeho nástupcovia sa spomínajú od roku 1613.⁷⁵

Vráťme sa však k testamentu kanonika Škodu. Originál dokumentu pôvodne podpísal vlastnou rukou i on so slovami: „*Ego Petrus, D. manu propria.*“ Iniciala priezviska „D“ znamenala Dombrén. Ako napísal notár Andrej Kečkéš, na chrbte originálu bola zaznamenaná aj konfirmácia testamentu cisárskym a kráľovským miestodržiteľom, ale jeho meno tam neuviedol. Z literatúry vieme, že vtedy túto najvyššiu štátnu funkciu zastával spomínaný biskup Štefan Radetius, takže práve on dokument potvrdil. Pod jeho konfirmáciou bol podpísaný sekretár Ján Zalivzky a uvedený dátum 29. október 1575.⁷⁶

Štefan Radetius bol rodom zo Sibiu, rovnako patril k „utečencom“ zo Sedmohradska. Hoci bol v rokoch 1567 až 1572 menovaný veľkvaradínskym biskupom, úradu sa nemohol z bezpečnostných dôvodov ujať. Ako náhradu získal titul bratislavského prepošta (1568). V čase, keď ho Peter Škoda požiadal o konfirmáciu testamentu, bol i jágerským biskupom. Po smrti ostrihomského arcibiskupa Antona Vrančiča, keď toto miesto zostalo neobsadené, sa ako jágerský biskup stal uhorským kráľovským miestodržiteľom (1573). Tento najvyšší politický úrad v krajine zostával až do roku 1583.⁷⁷

Slovo na záver

V našom príspevku sme analyzovali poslednú vôľu ostrihomského kanonika a bývalého trnavského farára Petra Škodu z roku 1575. Jeho rodiskom boli južné oblasti, chorvátske mesto Dubrava neďaleko Záhrebu. Okolo roku 1550 sa musel kvôli bezpečnosti presídliť severnejšie, až napokon zakotvil v Trnave. Hoci jeho presné a spoľahlivé životopisné údaje nepoznáme, testament nám pomohol pochopiť životné úsilie, ktoré zastával, a to z viacerých hľadísk. V posledných odkazoch pamätal hlavne na tri skupiny ľudí, na cirkevných hodnostárov, na príbuzných a služobníctvo a na tých, ktorým niečo dlhoval. Samozrejme, prostriedky si odložil i na svoj pohreb a za miesto telesného odpočinku si určil Kostol sv. Mikuláša.

V prvom rade mieril na cirkevné osoby a inštitúcie. Jeho odkazy sa týkali kráľovského miestodržiteľa a jágerského biskupa Štefana Radetia (dva strieborné kalichy), potom ostrihomského veľprepošta Tomáša Dombréna (dva prstene), jednotlivých členov ostrihomskej kapituly, hlavne Martina a Pavla Garayovcov (rôzne veci), celej kapituly (finančná čiastka) a trnavského kaplána Dovorániho (knihy). Za exekútorov určil veľprepošta Tomáša Dombréna a kanonika Martina Garaya. Za prácu im pripočítal k dobru päť prasiat z chovu a knihy z jeho knižnice. Kňazskému semináru vydellil súdok octu, zvyšné oblečenie zasa prikázal rozdať chudobným.

⁷⁵ NÉMETHY, Series parochiarum et parochorum, s. 28, 548.

⁷⁶ „*In tergo literarum scriptum habetur. Confirmatur est praescriptum testamentum per reverendissimum dominum locumtenens Sacrae Cesareae et Regiae Maiestatis etc. Posonii 29. octobris Anno domini 1575. Joannes Zalivzky secretar manu propria.*“

⁷⁷ PRAY, Georgius. *Specimen Hierarchiae Hungaricae complectens seriem chronologicam archiepiscoporum et episcoporum Hungariae. Tomus 1.* Posonii; Cassioviae : Sumptibus Joannis Michaelis Landerer, 1776, s. 219; Memoria Basilicae Strigoniensis, s. 142.

Obdaroval tiež príbuzných a svoje služobníctvo, predovšetkým bývalú slúžku Žofiu a jej dcéru Helenu, ktorým zanechal najväčšiu sumu peňazí z predaja domu a vinohradov (150 zlatých) a mnoho vecí z domácnosti a šatstva. Ďalšou služobníčkou bola Barbora, ktorej zanechal jeden plášť. Spomenul si aj na dvoch mladíkov, o ktorých však veľa nevieme, Františka (topánky) a Benedikta (brnenie). Myslel ešte na vdovu po nebohom Gregorovi (odev). Mestu Trnava odkázal 15 zlatých.

Zo závetu si môžeme vytvoriť obraz o majetku kanonika Škodu a o jeho prioritách, podľa ktorých ich rozdeľoval. Jeho majetkovú základňu tvorilo vlastníctvo domu na Jeruzalemskej ulici v Trnave, pomerne veľké zásoby obilia v jame pred týmto domom, tri vzdialené vinohrady rôznej veľkosti vo Vlčej doline za mestom a päť prasiat z chovu. Z najcennejších vecí odkázal dva kalichy, tri prstene, vybavenie domácnosti, rôzne šatstvo, jeden pár topánok a hrudné brnenie. Veľa vecí dal do zálohu iným osobám, a preto ich exekútori museli najskôr vykúpiť, čo dokladá fakt, že v 16. storočí chýbala peňažná hotovosť nielen u duchovenstva. Dlhoval viac ako 81 zlatých, z toho najviac niekoľkým trnavským mešťanom, jednému obchodníkovi a kanonikovi Tapolčanimu.

Na koniec testamentu pridali svoje pečate a podpisy, pravda len na originále, piati kanonici a dvaja kapláni a poslali ho na konfirmáciu kráľovskému miestodržiteľovi. Treba povedať, že to bola predovšetkým starostlivosť o rodinu slúžky Žofie s dcérou Helenou, ktorá nútila kanonika Škodu zabezpečiť poslednú vôľu takým veľkým počtom svedkov.

Na záver môžeme konštatovať, že predstavený závet je charakteristický pre 16. storočie a vyššieho cirkevného hodnostára, čomu zodpovedá aj rozloženie odkazov a charakter odkazovanej hmotnej pozostalosti. Ničím nevybočuje z radu podobných dokumentov. Taktiež je typický tým, že kanonici len veľmi málo alebo vôbec nepamätali na rehoľníkov, na blízke kláštory alebo ich kostoly. A je príznačné, že na začiatku novoveku výrazne ustupujú odkazy pre biednych a chudobných.

Pramene

Archívne pramene

Štátny archív v Trnave

Fond Magistrát mesta Trnava 1238 - 1922

Tlačené pramene

KOLLÁNYI, Ferencz. *Esztergomi kanonokok 1100 - 1900*. Esztergom : Buzárovits Gusztáv könyvnyomdája, 1900.

Memoria Basilicae Strigoniensis anno 1856. die 31. augusti consecratae. Pestini : Typis J. Beimel et Basilii Kozma, 1856.

- NÉMETHY, Ludovicus. *Series parochiarum et parochorum Archi-Dioecesis Strigoniensis : ab antiquissimis temporibus usque annum 1894*. Strigonii : [s.n.], 1894.
- PRAY, Georgius. *Specimen Hierarchiae Hungariae complectens seriem chronologicam archiepiscoporum et episcoporum Hungariae. Tomus 1. Posonii; Cassioviae : Sumptibus Joannis Michaelis Landerer, 1776*.
- ZELLIGER, Aloysius. *Pantheon Tyrnaviense : bibliographicam continens recensionem operum typis Tyrnaviensibus aa. 1578 – 1930 editorum, iconibus nonnullis illustratum*. Tyrnavia : Soc. S. Adalberti, 1931.

Literatúra

- A magyar könyvkultúra múltjából : Iványi Béla cikkei és anyaggyűjtése*. Red. János Herner, István Monok. Szeged : JATE, 1983.
- BEKE, Margit. *Esztergomi érsekek 1001 – 2003*. Budapest : Szent István Társulat, 2003.
- BUNYITAY, Vincze. *A váradi püspökség története. 1. A váradi püspökök a püspökség alapításától 1566. évig*. Nagyvárad : Franklin-társulat nyomdája, 1883.
- BUNYITAY, Vincze. *A váradi püspökség története. 2. Káptalanok, monostorok a püspökség alapításától 1566. évig*. Nagyvárad : Franklin-társulat nyomdája, 1883.
- FRIDRICHOVÁ, Darina. Pramenné východiská pre výskum historickej topografie Trnavy v 16. storočí (so zreteľom na tretiu mestskú štvrť). In *Sapientia aedificavit sibi Domum : Budovy Trnavskej univerzity v Trnave*. Ed. Henrieta Žažová. Trnava : Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2020, s. 16 – 28.
- JANKOVIČ, Vendelín. Ideové a spoločenské pomery v Trnave za sto rokov pred založením univerzity. In *Trnava 1988. Zborník materiállov z konferencie Trnava 1238 – 1988*. Bratislava : Obzor pre Okresný úrad v Trnave, 1991, s. 44 – 88.
- LUDIKOVÁ, Zuzana. A nagyszombati székesegyház késő reneszánsz és barokk síremlékei. In *Művészettörténeti Értesítő*, 2002, roč. 51, č. 3 – 4, s. 85 – 106.
- NADILO, Branko. Protuturske i druge utvrde između Vrbovca i Save. In *Gradevinar*, 2004, roč. 56, č. 8, s. 511 – 519.
- NEMEŠ, Jaroslav. Testament bratislavského kanonika Gašpara Romera z roku 1517 a jeho ekonomia spásy. In NEMEŠ, Jaroslav – PAPAJÍK, David (eds.). *Ružomberký historický zborník III. : vydaný pri príležitosti životného jubilea prof. PaedDr. PhDr. Pavla Marka, Dr. Ružomberok : Filozofická fakulta Katolíckej univerzity, 2009, s. 150 – 172*.
- NEMEŠ, Jaroslav. Testament levočského farára Mollera z roku 1558 a problém jeho konfesionality. In CHALUPECKÝ, Ivan (ed.). *Z minulosti Spiša : ročenka Spišského dejepisného spolku v Levoči, XIII. ročník*. Levoča : Spišský dejepisný spolok, 2005, s. 63 – 72.
- NEMEŠ, Jaroslav. Testament rektora špitála v Banskej Bystrici Klementa Seletia (†1533, Myšlenice). In BONUSIAK, Andrzej et al. (red.). *Polska – Słowacja – Ukraina : trójpogranicze wielokulturowe*. Rzeszów : Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2014, s. 145 – 160.
- PESTY, Frigyes. *Az eltűnt régi vármegyék. Második kötet*. Budapest : Magyar tudományos akadémia, 1880.
- RÁBIK, Vladimír. Listina pápeža Alexandra VI. z roku 1493 o trnavskom farskom Kostole sv. Mikuláša. In *Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja 18. Zborník zo seminára konaného dňa 4. 12. 2014*. Trnava : Krajský pamiatkový úrad Trnava, 2015, s. 27 – 30.
- RÁBIK, Vladimír. *Mestská kniha príjmov Trnavskej farnosti sv. Mikuláša z roku 1495*. Trnava : Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2006.

- RÁBIK, Vladimír. Trnavské príjmy ostrihomskej kapituly v stredoveku. In *Trnava 1211 – 2011*. Kraków : Towarzystwo Słowaków w Polsce; Trnava : Filozofická fakulta Trnavskej univerzity, 2011, s. 25 – 166.
- RAGAČ, Radoslav. Verejní notári v Trnave v období 15. - 16. storočia. In *Trnava 1238 – 2018 : ...úspešný európsky príbeh...* Trnava : Typi Universitas Tyrnaviensis, 2018, s. 39 – 48.
- Súpis pamiatok na Slovensku III. R-Ž*. Bratislava : Obzor, 1969.
- ŠIMONČIČ, Jozef - WATZKA, Jozef (eds.). *Dejiny Trnavy*. Bratislava : Obzor, 1988.
- VAGNER, József. *Adalékok a Nyitrai székes-káptalan történetéhez*. Nyitra : Huszár István, 1896.

SUMMARY

Life preferences of the Trnava parish priest and canon Peter Škoda according to his last will from 1575

We analysed the last will of the canon of Esztergom Chapterhouse and Trnava's former parish priest Peter Škoda from 1575. His birthplace was in the southern regions, the Croatian town Dubrava near Zagreb. Around 1550, for security reasons, he had to move further north, until he finally landed in the town Trnava. Although we do not know his accurate and reliable biographical data, the will helped us to understand the efforts and values he held, from several points of view. In testamentary references, he remembered mainly three groups of people, church dignitaries, relatives, and servants, and those to whom he owed something. Of course, he also set aside funds for his funeral and chose the Church of St. Nicholas in Trnava.

In the first place, he aimed at church persons and institutions. His references concerned to the royal governor and bishop of Eger, Stephan Radetius (two silver chalices), then the great provost of Esztergom Chapterhouse, Thomas Dombbrén (two rings), various members of the Esztergom Chapterhouse, especially Martin and Paul Garay, to whole Chapterhouse (financial amount) and the Trnava chaplain Dovorányi (books). He appointed the great provost Thomas Dombbrén and the canon Martin Garay as testamentary executors. For his work, he added five pigs from the breeding and books from his library to them. He divided the priest's seminary with a barrel of vinegar and ordered the remaining clothes to be given to the poor.

He also gifted relatives and his servants, especially his former housemaid Sophia with daughter Helena, to whom he left the largest amount of money from the sale of the house and vineyards (150 gold) and many household items and clothes. Another servant was Barbara, who was left with a coat. He also mentioned two young men, about whom we don't know much, Francis (shoes) and Benedict (armor). He thought of the widow of the deceased Gregory (clothing). He bequeathed 15 gold coins to town Trnava.

From the last will we can create a picture of the property of the canon Škoda. His property base consisted of owning a house on Jerusalem Street in Trnava, a relatively large supply of grain in a pit in front of this house, three remote vineyards of various sizes in Vlčia dolina outside the town and five pigs from breeding. Among the most valuable things he bequeathed two chalices, three rings, household equipment, various clothes, one pair of shoes and chest armor. He gave many things as a deposit to other people, and therefore the executors had to buy them out first, as evidenced by the fact that in the 16th century, cash was missing not only from the clergy. He owed more than 81 Hungarian gold coins, most of which to several citizens of Trnava, one merchant and canon priest Tapolcsányi.

At the end of the testament, they added their seals and signatures, the truth only on the original, five canons and two chaplains and sent it to the royal governor for confirmation. It must be said it was primarily the care of the family of the servant Sophia and her daughter Helena, who forced the canon Škoda to secure the last will of such many witnesses.

In conclusion, we can state the presented will is characteristic of the 16th century and the higher ecclesiastical dignitary, which corresponds to the distribution of references and the nature of the material substance inherited. It does not deviate from a many number of similar documents. It is also typical in that the canons have little or no memory of the monks, nearby monasteries, or their churches. It is significant at the beginning of the modern age, the references for the poor and the poor have receded significantly.

doc. Mgr. Jaroslav Nemeš, PhD., Žilinská univerzita v Žiline
Fakulta humanitných vied, Katedra mediamatiky a kultúrneho dedičstva
SK-010 26 Žilina, Univerzitná 8215/1
e-mail: <jaroslav.nemes@fhv.uniza.sk>